

Amik Annamária – György Andrea

AZ ANGYAL APOKALIPSZISE

KRASZNAHORKAI LÁSZLÓ: *HERSCHT 07769*.
MAGVETŐ, BUDAPEST, 2021.

GyA: A *Herscht 07769* nem okozott meglepetést. Pontosan arra számítottam, hogy folyamatosan meg kell küzdeni érte, mert nem adja magát könnyen, és így is lett. Ám ez a legújabb Krasznahorkai-féle kisvárosi apokaliptikus látomás a végső pusztulásról nem hozta meg azt az olvasói élvezetet, amelyre felkészültem. Talán a hozzám legközelebb álló regényére, *Az ellenállás melankóliájára* oly jellemző, magával ragadó költői erőt hiányoltam belőle. Tematikusan nem hoz újat a (szerző által, nem tudom, miért, elbeszélésnek titulált) mű, hiszen az elmaradt világvége bemutatását átszövő reflexiók az univerzum titkát kifejező Bach-muzsikáról, akárcsak a kvantumfizika nyelvén megfogalmazott ontológiai kérdések például már az előbb említett regényében is felbukkannak. Hangulatát, stílusát tekintve is jellegzetesen krasznahorkais: különlegesen hosszú mondatainak egyetlen mondatra való növesztése, hatását tekintve nem hoz radikális változást. (Szeszély, ahogy Radnóti Sándor nevezte ezt az írói bravúrt.)

AA: Míg korábbi nagyregényei a közösségi gonosz paroxizmusát ábrázolják, a *Herscht 07769* az egy emberben végbemenő apokalipszist festi meg. Miután a *Sátántangó* ártatlan Estikéje önmagát pusztítja el, az *Ellenállás* Valuskája pedig megőrül, a *Herscht 07769*-ben drámaibb a vizsgálódás tárgya: túlélheti-e az ember a saját gonosszá válását. Az én élményem Florian személye körül gravitált.

GyA: A szerző ezúttal nem Magyarországra, hanem a volt NDK-ba, a bibliai Kana-val azonos hangzású fiktív türingiai, posztoszocialista településbe helyezi a történetet. Mint a Krasznahorkai-regényekben megszokhattuk, adott egy kisváros, a maga változhatatlannak tűnő egyhangúságával és átlagosságával. Nincsenek ugyan kiöregedett, hulló vakolatú házak, hiszen

a rendszerváltozás után kitatarozták szépen az épületeket, modernizálták a szocialista kátyús utakat, épült Lidl és ARAL-benzinkút, ám van „falubolondja”, az *Ellenállás* Valuska Gáborát idéző címszereplő, sőt, főszereplő: Florian Herscht. A hatalmas testi erejű, korlátozott értelmi képességekkel rendelkező romlatlan huszonéves fiatalember, afféle behemót szent félkegyelmű, akit a Bossz hozott ki az árvaházból, és adott neki munkát.

AA: Florian nem feltétlenül korlátolt értelmi képességű, csak alkalmatlan erre a világra. Míg Bosszt a „mi időnk” érdekli, és számára az univerzum Wechmartól Lipcséig tart, Floriant a kozmikus idő kérdése zaklatja. Ámokfutása előtt igazi Miskin herceg, akinek szelídségét, jóindulatát, Bossz melletti kitartását semmi sem képes megingatni. Kifejezetten érzelmi intelligenciára vall, ahogy kiszámítja a Bossz reakcióit, gyermekkori sérülést sejt annak brutalitása mögött, mások motivációin gondolkodik.

GyA: A Bossz Florian számára sokáig egyfajta apafigura, sőt, maga a gondoskodó Atya, akinek szeretetében vakon megbízik. Amikor Florian rájön, hogy az ARAL-kút felgyújtásáért a Bossz a felelős, meggyilkolja. A szimbolikus apagyilkosság után a Bossz által képviselt Gonosznak a kiirtását tekinti feladatának, és egyenként végzi ki a neonáci banda tagjait, még annak árán is, hogy olyan gyilkosságokat is a nyakába varrnak majd, amelyeket nem ő követett el. A pokol elszabadulását késlelteti a szerző, de jól tudjuk, hogy Krasznahorkai történeteiben a pusztulás folyamata feltartóztathatatlan.

AA: A *Herscht*-könyvben tetőződik az, ahogyan Krasznahorkai az agresszió és a jóság ütközését, a jó és a rossz kettősségének feszültségét vizsgálja. Ahogy „az elemi részecskék csodálatos világa az elemi részecskék rettenetes világa” is lehet, úgy a csodálatos Florian is az apokalipszis rettenetes angyalává válik.

GyA: Florian Herscht öldöklő angyalként tesz igazságot, miközben egyre inkább kívül kerül az emberi társadalmon, és a farkasokkal azonosul. Ő, aki azelőtt rettegett a kutyáktól, a farkasok között lel nyugalomra. Brutalitása és állati regressziója túl éles váltás, hiszen traumatikus felismerése előtt még magasszintű elméleti eszmefuttatásokat hallunk tőle Bach zenéjéről vagy az őt foglalkoztató kozmológiai dilemmáról.

AA: A meszárlás kezdete után elmaradnak az eszmefuttatásai, a textus többnyire a cselekmény rögzítésére szorítkozik. Florian metamorfózisa úgy működik, mint az asztrofizikában felvetett eseményhorizont (Florian terminusával elve: „fokozatosan lassuló szemléleti mező”). Ami túl van ezen a határfelületen, ahol az idő a megfigyelő számára megáll, az már nem figyel-

hető meg. „Florian már régóta nem az időben cselekszik”, átváltozása jóból gonosszá kvantumugrásszerű. Elvadulása éppoly rejtelmes, mint az univerzum eredete.

GyA: Az emberi társadalomból való kivetettségét nemcsak az jelzi, hogy a farkasfalka befogadja, de a feje fölött köröző, őt védelmező germán sas mitológiai alakká minősíti.

AA: A Krasznahorkai-művekben visszatérő farkas-motívum Hobbes homo homini lupusát idézi. De ennek ellenére jelen van az emberi összetartás is: Köhler úr és Dr. Tietz barátsága, Feldmann asszony és Hopf asszony, illetve Feldmann asszony és Ringer asszony szolidaritása, az ebédszállításban segítő Ingrid néni, a Vertreter és a porcelángyári portás beszélgetései. Ha az *Ellenállás* Hobbes Leviathanjának parafrázisaként azt mutatja meg, hogyan szedi ráncba a keménykezű irányítás a nyers természeti állapotot, akkor a *Hersch*tben éppen azt a szervezetlen természeti állapotot látjuk (például a tehetetlen hatóságok fellépései legtöbbször eredménytelenek), amelyben a jó és a rossz mechanizmusai kiszámíthatatlanok.

GyA: A szereplők igazi kispolgárok vagy társadalmilag lecsúszott alakok, de egyaránt jellemző rájuk, hogy összeesküvés-elméletek, álhírek, hiedelmek hálójában hányódnak. Mindenki tart mindenkitől: a város tisztességes polgárai a neonáciktól félnek, a neonácik a liberális bűnszövetkezetektől féltik Tüvingiát: „... olyan erős volt a félelem, hogy a valóság ezt a félelmet csak megzavarta volna, mert a valóságról könnyű, de nehéz lemondani a félelemtől.” És közben narratori utalásokat találunk a szövegben a fejét felütő nagyobb léptékű veszedelemtől, a Covid-járványról is. Azt, hogy Kana kifordult eredeti létállapotából, a környéken váratlanul megjelenő és szokatlanul agresszíven viselkedő farkashorda jelzi.

AA: A Kana névválasztás számomra egyfajta értelmezési kód. A kánai menyegző az első krisztusi csoda helyszíne, ahol a testi lét alapeleme, a víz a lét magasabb, transzcendens dimenzióját jelképező borra szublimálódik. A türingiai Kanában (vagy ahogy itt írják: Kana-ban) zajló történetben ennek a fordítottját látom: az angyali Florian leveti nem e világi jóságát, a farkasok sorstársává lesz, átalakul vak izomtömeggé. Igen hatásos kép, ahogyan a zárójelenetben ismét „édesen csobog a víz”, és helye van a négyszáz oldalas mondat végét jelző pontnak. Ez talán mégsem pusztán szeszély. Hiszen mi is következhetne ezután?

GyA: Elfogadom, bár nem értem a szerző szubjektív műfaji megjelölését, azt, hogy ez a könyve egy elbeszélés, nem pedig regény. Mert hiába mondja Krasznahorkai, hogy ő nem egy valóságot, egy koherens világot kí-

ván felépíteni ezzel a szövegével, hanem egy történet elmondására koncentrálni, azért mégis kénytelen egy világot feltárni, mert enélkül, ha Heideggert komolyan vesszük, nincsen műalkotás.

AA: Műfaji megjelölése igazából kettős. Annyiban elbeszélés, hogy a jó, az ártatlan megromlásának folyamatát rajzolja meg, de – ahogy mondd – mégiscsak úgy teszi, hogy feltárja azt a világot, amelyben ez a történés végbemegy. Éppen ezt jelzi a *Florian Herscht Bach-regénye* alcím. Egyedül a Florian által hallgatott és abszolút jóként tételezett Bach-zenéből sejthetjük, mi megy végbe benne. A Bach-hivatkozások számomra felkavaró leképezései Florian átalakulásának. Ártatlansága korában egyik első zenei élménye a *Man singet mit Freuden vom Sieg in den Hütten der Gerechten* („ujjongás és győzelem hangja zeng az igazak sátraiban”). Bosszba vetett hite összeomlásakor a *Falsche Welt, dir traue ich nicht* („álnok világ, nem bízom benned”) című kantátát hallgatja. Ismétlődő brutális cselekedeteit az egy áriára írt Goldberg-variációk kísérik. Gyilkos terve komolyabb technikai megfontolást igénylő utolsó lépésének zenei aláfestése a *Wo soll ich fliehen hin* korál. Megrendítő mélységeket tár fel ennek az eredeti szövege: hová futhatnék el bűneim terhével? A Bach-zene ragadja meg a lélek megragadhatatlan rezdüléseit. Miután Florian bevégzi a vérengzést, megszólal fejében a *Tilge, Höchster, meine Sünden*: „töröld el, Magasságos, az én vétkeimet”. Számomra ez volt a történet katartikus csúcspontja, amely mellett eltörpült a társadalomábrázolás.

GyA: Igaz, hogy a tér bemutatásában, akárcsak a szereplők jellemzésében nem törekszik szociográfiai hitelességre, így sem a német kisvárosa, sem pedig annak jellegzetes figurái nem tudnak igazán megelevenedni. A mellékalakok közül talán Ingrid néni a kivétel, aki nemhogy az apokaliptikus végítéletet, de a mindennapos bűncselekmények fenyegetettségét sem érzékelve, nyugalmasan szervezi a városi krizantémfesztivált.

AA: Bár Ingrid nénihez képest ő nem tűnik ki eredetiségével, Ringer asszony az, aki rátapint a lényegre: „az a Florian, akit ismert, és az a Florian, aki ölt, egy és ugyanaz az ember”. Ez profetikus erőt kölcsönöz a könyv elején elhangzó megjegyzésnek, miszerint egyedül Ringer asszony ért el Floriannak „abba az egyetlen rejtett rekeszébe”, amelybe még a hőn szeretett Bossz sem. A Florian iránti szeretetében hűséges Ringer asszony megfogalmazza, hogy a jó és a rossz együtt van jelen az emberben. De a mű voltaképpen azt sugallja, hogy a jó megromlása nem lehetséges, ugyanis a rossz a jó megszűnése: „belül se az volt már, aminek a kanaiak ismerték... lény legmélyéből előtört egy másik lény”. Florian öldöklése leírásában visszaté-

rő megfigyelés, hogy az agya kikapcsolt, az izom vette át a hatalmat. Hopf asszony reakciója, „a bárány mögül előbb-utóbb előbújik a farkas, és akkor a bárányt el kell pusztítani”, inkább ténymegállapítás lehetne: a bárány már elpusztult, a farkas garázdálkodik.

GyA: Garázdálkodnak a neonácik is. Róluk sem árul el sokat az agresszivitásukon, a tetoválásaikon, a piercingeiken és az állandó káromkodásai-
kon kívül. Vezetőjüket, Bosszt viszont pontosan a Bach művészete iránti rajongása teszi valamivel árnyaltabb, ellentmondásosabb figurává. A kelet-német atmoszféra megteremtéséről Krasznahorkai nem mond le, a május elseji majális bemutatása például keretezi a történetet, ugyanakkor a szövegbe rengeteg német szót ültet be. A hivatalok neveinek, a belőlük képzett betűszavaknak a folyamatos használata, az egyes szereplők mesterségének a megnevezése (Vertreter, Revierförster), a német mondatok, mondatrédékek beékelése a magyar mondatfolyamba tényleg sajátos stílushatást eredményeznek, de, mivel túl sok van belőlük, néhol szövegromlásként érzékelttem őket.

AA: Bár ez lehet annak érzékeltetése is, hogy a kisvárosi közösség számára is zsigerien zavaró minden idegenség, nem vitathatom az esztétikai kifogásodat. Mégis, a végletekig leegyszerűsített nyelvezet és a meglepetést nem hozó kivitelezés mögött felsejlő gondolatiság engem éppúgy megragadott, mint Floriant Bach zenéje a sete-suta Kanai Szimfonikusok előadásában.